

Üniversite Öğrencilerinin Empati Becerileri, Affetme Eğilimleri ve Aile Bütünlük Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Investigation of the Relationship Between Empathy Skills, Tendencies to Forgive and Family Integrity of University Students

Esin SEZGİN¹, Filiz YAĞCI², Duygu ARICI DOĞAN³

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, esin.sezgin@sbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-97729855

² Öğr. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Uygulamalı Bilimler, gfiliz@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5574-9922

³ Arş. Gör., Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, ddogan@biruni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4853-4637

Başvuru: 12.05.2021
Kabul: 06.09.2021

Atıf:
Sezgin, E., Yağcı, F. ve Arıcı-Doğan, D. (2021). Üniversite öğrencilerinin empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(4), 1305-1324.
DOI: 10.33417/tsh.936771

ÖZET

Kişilerarası ilişkilerin odağında olumlu aile ilişkileri; aile içi etkili iletişim, aile üyelerinin davranışları olduğu kadar aile bütünlük duygusu da bulunmaktadır. Empati ve affetme olguları da olumlu kimlik gelişiminde ve yaşantımızın her alanında insanlar arasındaki iletişimi etkin hale getiren önemli parametrelerdendir. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın örneklemini Türkiye’de bulunan bazı üniversitelerde 2020-2021 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 18-21 yaş aralığındaki 393 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modeli ile hazırlanmıştır. Çalışma verileri SPSS 22.00 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi, korelasyon analizi yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak çalışmaya katılan öğrencilerle ilgili detaylı bilgi alabilmek için “Kişisel Bilgi Formu”, “Temel Empati Ölçeği” ve “Affetme ölçeği” ile “Aile Bütünlük Duygusu” ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak, anlaşılabilirlik ile affetme ve kendini affetme arasında, duygusal empati ile affetme arasında, başkasını affetme ile temel empati ve duygusal empati arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır. Aile yapısı ile aile bütünlük duygusu arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çekirdek aileye sahip üniversite öğrencilerinin aile bütünlük duygusunun yüksek olduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Üniversite öğrencileri, Empati, Affetme, Aile Bütünlük Duygusu

ABSTRACT

Positive family relationships at the center of interpersonal relationships; There is effective communication within the family, the behavior of family members as well as a sense of family unity. Empathy and forgiveness are also important parameters that make communication between people effective in positive identity development and in all areas of our lives. In this study, it was aimed to examine the relationship between university students' empathy skills, their tendency to forgive and the sense of family unity. For this purpose, in some universities in the sample of 393 students in Turkey are working in line with the 2020-2021 academic year studying in the 18-21 age range. The study was prepared with the relational scanning model, which is one of the quantitative research methods. The data obtained from the study were analyzed using the SPSS 22.00 package program. Independent groups t test, one-way analysis of variance, correlation analysis were used to analyze the data. As a data collection tool, "Personal Information Form", "Basic Empathy Scale" and "Forgiveness Scale" and "Family Integrity Scale" were used to obtain detailed information about the students participating in the study. As a result, it was found that there is a relationship between understandability and forgiveness and self-forgiveness, between forgiveness and emotional empathy, between forgiveness of someone else and basic empathy and emotional empathy.

It was concluded that there is a relationship between family structure and family cohesion. It was found that university students with nuclear families are happy to spend time with their families.

Keywords: *College Students, Empathy, Forgiveness, Sense of Family Integrity*

GİRİŞ

Üniversite yılları kişinin ergenliğinin sonlandığı yetişkinliğe geçiş sürecinin yaşandığı dönem olarak ele alınmaktadır. Köknel'e (1997) göre bu dönem, geçirilen çocukluğun fiziksel ve psikolojik özellikleri, bilgi ve yaşantılarında deneyimledikleri ile kişinin yaşamında gelecekteki olgunluk dönemini etkileyecektir. Aynı şekilde Kılıççı (1992)'da bu dönemin fiziksel gelişim ile başlayıp, psikolojik ve toplumsal değişim ve gelişimin takip ettiğini belirtmektedir. Üniversite öğrencilerinin, genç yetişkinlik dönemine sağlıklı geçiş yapabilmeleri için, içinde buldukları dönemin gelişim görevlerini başarı ile tamamlamaları gerekmektedir. Kırkıncıoğlu (2003), göre birlikte yaşadığımız aile, sosyokültürel yapı, ekonomik koşullar doğrultusunda kişilik gelişir ve kişilikleri doğrultusunda bireyler yaşamları boyunca başkalarıyla ilişki ve etkileşim içinde bulunmak isterler. Bu durum, üniversite yıllarında da oldukça önemlidir. Bu ihtiyaç ilk olarak aile ile karşılaşmaya başlamakta ve kişinin ilk sosyal çevresi ailesi olmaktadır (Asıcı, 2017). Aile toplumun en küçük yapısı ve temel taşıdır oluşturur aynı zamanda kişilerin topluma uyum sağlamasına yardımcı olan ve aile değerlerini nesilden nesile aktaran aile bileşeni olarak da ifade edilir (Eryılmaz, 2010).

Ailenin işlevlerini uygun şekilde gerçekleştirebilmesi için belirleyici olan aile ilişkilerinin yapısıdır (Evirgen ve Erden, 2010). Aile ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz olması aile bireylerinin her biri üzerinde etkiye sahiptir. Olumlu aile ilişkileri; duygu ve düşünceleri rahat bir şekilde ifade edebilme ortamı sağlayan, kendini değerli hissettiren bir aile ortamının sağlanmasını ifade etmektedir (Tezel Şahin ve Cevher, 2007). Olumlu aile ilişkileri; aile içi etkili iletişime, aile üyelerinin davranışlarına bağlı olduğu kadar aile bütünlük duygusu ile de ilgilidir. Literatürde bütünlük ya da ailelik olarak da işlenen aile bütünlüğü kavramı, aileyi oluşturan üyeler arasında oluşturulan bağın gücü olarak tanımlanır (Lima-Rodríguez, Lima-Serrano, Jiménez-Picón, Domínguez-Sánchez, 2012). Bireylerin yaşadığı olaylar karşısında gösterdiği davranışları ve sahip olduğu tutumları bütünlük duygusu kavramını açıklamaktadır (Bağ, 2017). Aile bütünlük duygusu da bütünlük duygusu ile bağlantılı olarak aile bireylerinin deneyimlerine birlikte katılım ile ilişkili olup (Sagy ve Dotan, 2001) kişinin kendi bütünlük duygusu arasında doğru orantı bulunmaktadır (Çeçen, 2008). Liesl ve Abraham (2005), öğrencilerin aile ve kişisel bütünlük duygusu ile destek kaynaklarını kullanma arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Aile bütünlük duygusunun yüksek olduğu ailelerde yaşamını devam ettiren ergenlerin ilişkisel, etkileşimsel ve davranışsal alanda olumlu kişilik geliştireceği düşünülebilir. Üniversite öğrencilerinin psikolojik yardım aramaya ilişkin damgalama düzeylerinin, öz yeterlik, aile bütünlük duygusu ve sosyal destekle ilişkisini inceleyen Çamaş (2017), üniversite öğrencilerinin öz yeterlik algısı ve aile bütünlük duygusunun, psikolojik yardım aramanın kendini ve toplumsal damgalanma düzeylerini etkilediğini ifade etmiştir.

Empati; yaşantımızın her alanında insanlar arasındaki iletişimi etkin hale getiren önemli bir özelliktir ve kişiler, kendilerine empati ile yaklaşıldığında anlaşıldıkları ve insanlar tarafından değer gördüklerini hissederler (Dinçyürek, 2004). Miller ve Eisenberg' in yaptığı çalışmada, sosyal

duyarlılık, topluma uyum, kendini açma ve özsaygı ile empati arasında pozitif bir ilişki olduğu, öte yandan kaygı, depresyon, çocuk ihmali ve istismarı, saldırganlık ile empati kurma arasında negatif bir ilişkinin olduğu ileri sürülmüştür. Dökmen'e (2007) göre empati; bireyin karşısındaki kişinin düşünce ve duygularını anlayabilme ve anladıklarını karşısındakine iletme sürecidir. Empati becerisi her zaman kişilerarası sosyal etkileşim ve iletişim içinde oluşur. Kişilerarası etkileşim karşılıklı olarak, duygu, düşünce ve bilgi paylaşımını temsil eder, birey bu şekilde karşılıklı geribildirim süreçlerini güçlendirip, anlayış özelliğini artırabilmektedir (Tutarel-Kışlak ve Çabukça, 2002). Kılıç ve Çağlar'ın (2009) yaptıkları bir çalışmada, özellikle duygusal empatinin gelişimi için ebeveyn-çocuk arasındaki sıcaklığın, aile desteğinin ve aile kabulünün oldukça önemli olduğunu dile getirilmiştir. Önemsenmek, başkaları tarafından anlaşılma kişiyi rahatlatarak, iyi hissetmesini sağlayan durumlardır (Yüksel, 2004). Bu durumlar kişilerarası ilişkileri olumlu yönde geliştirdiği gibi var olan ilişkilerini de güçlendirme fırsatı sağlamakta ve empati becerisini geliştirerek karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlama becerisi kazanmasına yardımcı olabilmektedir. Ayrıca birbirini anlayan, kabul eden ve olumlu ilişki içerisinde olan empati becerisine sahip kişilik özelliğini ortaya çıkarmakta ve bu özelliklerin de aile bütünlük duygusu ile doğrudan ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Affetme; kişinin onu derinden inciten kişiye karşı tepki geliştirmekten vazgeçerek şartsız bir şekilde karşısındakini kabul etmesi olarak tanımlanan ve psikoloji alanında 80'li yıllardan bugüne çalışmalarda yer alan bir kavramdır (Macullough, Pargament, Thoresen, 2000). Alan yazında empatinin affetmeyi kolaylaştırıcı etkisinin olduğu söylenmektedir (Worthington, 2006). [Hui ve Chau \(2009\)](#) yaptıkları bir çalışmada affedilmek isteyen kişi ile empati kurmanın karşımızdaki kişinin tarafından bakıp düşünmenin affetme sürecini doğrudan etkilediği üzerinde durmuşlardır. Başka bir çalışmada ise yüksek empati düzeyine sahip ergenler, ilişki saldırganlığı karşısında düşük empati düzeyine sahip olanlara göre daha sık affetme eğilimindedirler ([Johnson](#), Wernli, Lavoie, 2013). *"Affetmenin insanın psikolojik sağlığı üzerindeki olumlu etkileri ve kişiler arası ilişkilerdeki iyileştirici rolü dikkate alındığında ergenlerde affetmenin gelişiminin desteklenmesinin önemli olduğu anlaşılmaktadır"* (Asıcı ve Karaca, 2020). Kişiler arası ilişkilerin odağında aile ilişkilerinin bulunması affetmenin aile bütünlük duygusu ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Affetme becerisi, çocukluk dönemlerinde yakın ilişki içinde bulunduğumuz ailemizden edinilir. İlk çocukluk yıllarında deneyimlediğimiz sosyal ilişkilerde olumsuz duyguları ortadan kaldırmada ebeveynlerin rolü göz ardı edilememelidir (Akhtar, Dolan, Barlow, 2017). Özellikle aile içi ilişkilerde ebeveynler ve çocuklar birbirlerinin en önemli gözlemcisi olurlar (Cüceloğlu, 2016). Ebeveyninin affedici davranışlarını gözleme olanağı bulan veya kendisinin ebeveyni tarafından affedildiğini düşünen ve hisseden çocuk, hayata umutlu ve iyimser açıdan bakabilir.

Literatür incelendiğinde aile bütünlük duygusu ve affetme eğilimi üzerine çalışmaların çok sınırlı olduğu, empati becerilerine yönelik birçok çalışma yapıldığı (Pişkin, 1991; Dinçyürek, 2004; Nazik ve Arslan, 2011; Akgün ve Çetin, 2018, Yüksel, 2004) fakat aile ve üniversite öğrencileri üzerine odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Affetme eğilimi üzerine ulusal ve uluslararası birçok çalışma (Çeçen, 2008; Turan ve Yalçın, 2015; Şahin, 2019) yapılmış olsa da genellikle

yetişkinliğe odaklanıldığı ve kişilik boyutunda ele alındığı görülmüştür. Bu çerçevede değerlendirildiğinde çalışmanın literatüre özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Üniversite öğrencilerinin empati becerileri, affetme eğilimi ve aile bütünlük duygusu arasında ilişki var mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin yaşına göre empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlüğü düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlüğü düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
4. Üniversite öğrencilerinin anne-baba eğitim durumları, aile yapısı değişkenlerine göre empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlüğü düzeyleri arasında farklılık var mıdır?

YÖNTEM

Bu çalışmada seçilen değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, iki ve ikiden fazla sayıda olan değişkenler arasında değişimin olup olmadığı ve derecesinin belirlendiği modeldir (Karasar, 2005). Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin aile bütünlük duygusu, empati becerileri ve affetme eğilimleri arasındaki ilişki incelenecektir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmanın örneklemini Türkiye’de 2020-2021 eğitim öğretim yılında Sağlık Bilimleri Fakültesi’nde Üniversiteye devam eden 392 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri seçkisiz örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılan 392 üniversite öğrencisinden toplanmıştır. Seçkisiz örnekleme yöntemleri, örneklemin evreni temsil etme gücünün yüksek olduğu bir yöntemdir. Bu yöntemde örnekleme birimlerinin örnekleme seçilme olasılıkları eşit ve bağımsızdır (Büyüköztürk vd., 2009). Gpower programı aracılığıyla, %5 hata payı, %80 güç, tolerans oranı 0.05 olarak belirlenmiştir. Buna göre örnekleme alınması gereken öğrenci sayısının en az 200 olması gerektiği Gpower analizi ile hesaplanmıştır. Tablo1’de çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo.1. Araştırmaya Katılan Üniversite Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kadın	360	91,8
	Erkek	32	8,2
	Toplam	392	100,0
Aile Yapısı	Çekirdek	300	76,5
	Geniş	63	16,1
	Parçalanmış	29	7,4
	Toplam	392	100,0
Anne Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	23	5,9
	İlkokul-Ortaokul	245	62,5
	Lise	82	20,9
	Üniversite	42	10,7
	Toplam	392	100,0
Baba Eğitim Durumu	Okur Yazar Değil	6	1,5
	İlkokul-Ortaokul	189	48,2
	Lise	100	25,5
	Üniversite	97	24,7
	Toplam	392	100,0

Çalışmada nicel verilerden olan üniversite öğrencilerinin yaş değişkeninin verilerinin betimsel istatistiklerinden çalışma grubunda yer alan üniversite öğrencilerinin yaş ortalaması 18,88, standart sapması 0,902, en düşük yaş 18 ve en yüksek yaş 21 olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin %91,8 (360)'i kadın, %8,2 (32)'si erkektir. Öğrencilerin %76,5 (300)'i çekirdek aile yapısına sahipken %7,4 (29)'ü parçalanmış aileye sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerine araştırmacılar tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu", empati becerilerini değerlendirmeye yönelik "Temel Empati Ölçeği (TEÖ)", affetme eğilimlerini değerlendiren "Affetme Ölçeği (AFÖ)" ve aile bütünlüğüne yönelik "Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği (ABDÖ)" uygulanmıştır. Veriler 10.01.2021 ve 28.02.2021 tarih aralığında dijital ortamda toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda üniversite öğrencilerinin cinsiyeti, yaşı, anne ve babalarının eğitim durumu, aile yapısı gibi demografik bilgilere yönelik sorular yer almaktadır.

Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (ABDÖ): Ölçek, 26 madde olarak Antonovsky ve Sourani (1988) tarafından geliştirilmiş ve sonrasında Sagy (1998) tarafından 7'li likert tip ve 12 maddeden oluşan kısa form oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 17-26 yaş aralığında bulunan kişiler ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek, bireylerin kendi ailelerine yönelik algılamış oldukları bütünlük duygusunu ölçmekte ve ölçekten yüksek puan alınması, bireyin ailesiyle ilgili bütünlük duygusunun yüksek olduğunu göstermektedir. Çeçen (2007) tarafından ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için yapılan analizde, cronbach alfa güvenilirlik katsayısı toplam puan için .84, anlaşılabilirlik alt boyutu .76, yönetilebilirlik alt boyutu .65 ve anlamlılık alt boyutu .59 olarak bulunmuştur (Çeçen, 2007).

Bu çalışmadan elde edilen veriler sonucunda da ABDÖ'nin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı için .74, alt boyutu olan anlaşılabilirlik .60, yönetilebilirlik .62, anlamlılık .63 olarak bulunmuştur.

Temel Empati Ölçeği (TEÖ): Temel Empati Ölçeği dört temel duygu (korku, üzüntü, öfke, mutluluk) çerçevesinde empati seviyesini ölçmek için Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilmiştir. 5'li likert tip olan ölçeğin, 9 maddesi bilişsel, 11 maddesi duygusal empatiyi ölçmeyi hedefleyen, 20 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin, "Bilişsel Empati" alt boyutu için 9-45, "Duygusal Empati" alt boyutu için 11-55 puan aralığı bulunmaktadır. Topçu ve arkadaşları tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan ölçek, 13-21 yaş aralığında bulunan öğrencilere uygulanabilmektedir. Ölçeğin güvenilirliği için yapılan Cronbach alfa katsayısı, duygusal boyut için .74 ve bilişsel boyut için .79'dur. İkinci veri seti için de Cronbach alfa katsayıları hesaplanmış ve duygusal boyut için .76 ve bilişsel boyut için .80 bulunmuştur.

Bu çalışmada ise TEÖ'nin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .58, alt boyutu olan bilişsel empati .65, duygusal empati .62 olarak bulunmuştur.

Affetme Ölçeği (AFÖ): Üniversite öğrencilerinin affetme düzeylerini belirlemeye yönelik Meryem Vural Batık ve Kurtman Ersanlı tarafından (2015) geliştirilmiş ölçek 7'li likert tipinde, 13 maddeden ve iki alt boyuttan oluşmaktadır. "Başkasını Affetme" alt boyut 10 maddeden, "Kendini Affetme" alt boyut ise 3 maddeden oluşmaktadır. Ölçek puanlarındaki artış bireyin affetme düzeyini artırdığını göstermektedir. Affetme Ölçeği'nin iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları "Başkasını Affetme" alt ölçeği için .76, "Kendini Affetme" alt ölçeği için .82 ve ölçeğin bütünü için .74'tür.

Bu çalışmanın sonucunda da AFÖ'nin Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .67, alt boyutu olan kendini affetme .64, başkasını affetme .60 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Üniversite öğrencilerinde Empati Becerileri, Affetme Eğilimi ve Aile Bütünlük Duygusu arasındaki ilişkiyi bulmak için veriler SPSS 22 istatistiksel programına girilerek analiz edilmiştir. Verilerin dağılım özelliklerini görmek amacıyla betimsel istatistikleri oluşturulmuştur. ABDÖ ve alt boyutları, TEÖ ve alt boyutları, AFÖ ve alt boyutlarına ilişkin gerekli istatistiksel analizleri yapmak için öncelikle verilerin normal dağılıp dağılmadıkları çarpıklık, basıklık değerleri incelenerek sonuçlar Tablo2'de verilmiştir.

Tablo.2. Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve alt boyutları, Temel Empati Ölçeği ve alt boyutları, Affetme Ölçeği ve alt boyut Puanlarının Basıklık ve Çarpıklık Değerleri

Değişken	Min	Max	\bar{X}	ss	Çarpıklık	Basıklık
Yas	18	21	2,8827	0,903	-0,270	-0,874
ABDÖ Toplam puan	11	72	45,01	10,148	0,305	0,016
Anlaşılabilirlik	4	28	18,09	4,535	0,246	0,216
Yönetilebilirlik	5	35	20,18	5,446	0,387	-0,151
Anlamlılık	3	21	12,01	3,766	0,154	-0,092
TEÖ Toplam puan	44	83	68,092	7,196	-0,652	0,199
Bilişsel	13	39	30,671	4,632	-0,760	0,018
Duygusal	24	48	37,421	4,387	-0,367	-0,059
AFÖ Toplam puan	27	82	49,283	10,669	0,428	-0,125
Kendini affetme	2	19	10,681	3,895	0,057	-0,793
Başkasını affetme	13	63	34,4286	9,3105	0,286	0,006

Tablo 2'deki verilerin "normal dağılım gösterip göstermediği basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) ölçüleri ile gözlemlenebilir" (Kalaycı, 2008). Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, (2017) normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ve +1 arasında olmasını yeterli görmektedir. Buna göre verilerin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında ölçeklerin toplam puanları, alt boyut puanlarının ve yaş değişkeninin normal dağıldığı kabul edilir. Bu sonuca göre araştırmada parametrik testlerden, pearson korelasyon analizi, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışma grubundaki üniversite öğrencilerinin yaşlarına göre; ABDÖ ve alt boyutlarının, TEÖ ve alt boyutlarının, AFÖ ve alt boyutlarının puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3' de verilmiştir.

Tablo.3. Üniversite Öğrencilerinin Yaş ve Ölçeklerden Aldıkları Puanlar Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Yaş (1)	1										
P											
Aile Bütünlük Duygusu											
ABDÖ puan (2)	-	1									
P	0,001										
Anlaşıl.(3)	0,053	,802**	1								
P	0,298	,000									
Yönet. (4)	0,011	,838**	,522**	1							
P	0,834	,000	,000								
Anlamli. (5)	-	,720**	,476**	,367**	1						
P	0,063	,000	,000	,000							
	0,213										
Temel Empati											
TEÖ (6)	,191**	-,045	0,047	-,119*	-0,01	1					
P	,000	0,372	0,356	0,019	0,837						
Bilişsel (7)	,128*	-	-0,06	-	-	,810**	1				
P	0,011	,104*	0,24	,134**	0,034	,000					
		0,04		0,008	0,498						
Duygusal (8)	,179**	0,035	,140**	-0,05	0,019	,785**	,273**	1			
P	,000	0,488	0,006	0,29	0,704	,000	,000				
Affetme											
AFÖ (9)	,135**	0,043	,113*	-0,00	-	0,086	,760	,157**	1		
P	0,007	0,395	0,025	0,958	0,019	0,089	-,015	0,002			
					0,708						
Kendini 10)	,146**	0,098	,112*	0,064	0,045	-0,06	-,091	-	,391**	1	
P	0,004	0,052	0,027	0,206	0,371	0,214	,071	0,007	,000		
								0,891			
Başkala(11)	0,071	-0,01	0,057	-0,04	-	,128*	,041	,166**	,914**	0,03	1
P	0,162	0,851	0,257	0,455	0,049	0,011	,413	0,001	,000	0,558	
					0,338						

*p<0.01, **p<0.05.

Tablo 3 incelendiğinde, Pearson korelasyon analizi sonucunda üniversite öğrencilerinin yaşları ile ABDÖ puan ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Fakat TEÖ ve alt boyut puanları ile AFÖ puanları ve kendini affetme alt boyutu arasında zayıf düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ölçekler arasındaki ilişki incelendiğinde de; TEÖ puanları ile yönetilebilirlik puanları ($r=-,119$, $p<.05$) ve bilişsel empati puanları ile ABDÖ puanları ($r=-,104$, $p<.05$) arasında negatif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı, duygusal empati puanları ile anlaşılabilirlik puanları ($r=,140$, $p<.05$) arasında pozitif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. AFÖ puanı ile anlaşılabilirlik ($r=,113$, $p<.05$) ve duygusal empati puanları ($r=,157$, $p<.05$) arasında pozitif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Kendini affetme puanları ile anlaşılabilirlik puanları arasında çok zayıf düzeyde anlamlı ($r=,112$, $p<.05$), başkasını affetme puanları ile TEÖ puanları ($r=,128$, $p<.05$) ve duygusal empati ($r=,166$, $p<.05$) arasında çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Çalışma grubunu oluşturan üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre ABDÖ ve alt boyutlarından elde edilen puanlar, TEÖ ve alt boyutlar arasındaki puanlar, AFÖ ve alt boyutları arasındaki puanların ortalamaları arasında farklılaşmayı belirlemek için Bağımsız t testi uygulanmıştır (Tablo 4).

Tablo.4. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve alt boyut puanları, Temel Empati ölçeği ve alt boyut puanları, Affetme ölçeği ve alt boyut puanlarına ait bağımsız t testi sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	sd	t	p
ABDÖ Toplam puan	Kadın	360	45,05	10,375	0,547	,243	,808
	Erkek	32	44,59	7,219	1,276		
Anlaşılabilirlik	Kadın	360	18,06	4,549	0,240	-,446	,656
	Erkek	32	18,44	4,435	0,784		
Yönetilebilirlik	Kadın	360	20,25	5,531	0,292	,808	,419
	Erkek	32	19,44	4,377	0,774		
Anlamlılık	Kadın	360	12,03	3,857	0,203	,497	,619
	Erkek	32	11,69	2,546	0,450		
TEÖ Toplam puan	Kadın	360	68,13	7,311	0,385	,357	,721
	Erkek	32	67,65	5,817	1,028		
Bilişsel	Kadın	360	30,63	4,686	0,246	,578	,563
	Erkek	32	31,12	4,006	0,708		
Duygusal	Kadın	360	37,50	4,371	0,230	1,198	,232
	Erkek	32	36,53	4,536	0,801		
AFÖ Toplam puan	Kadın	360	49,20	10,807	0,569	-,517	,605
	Erkek	32	50,21	9,068	1,603		
Kendini affetme	Kadın	360	10,52	3,856	0,203	-2,634	,009
	Erkek	32	12,40	3,974	0,702		
Başkasını affetme	Kadın	360	34,48	9,354	0,493	,410	,682
	Erkek	32	33,78	8,910	1,575		

Tablo 4'e göre cinsiyet ile ABDÖ toplam puanlarının ortalamaları ve anlaşılabilirlik, yönetilebilirlik, anlamlılık alt boyutları, TEÖ toplam puan ve bilişsel empati, duygusal empati alt boyutları, AFÖ toplam puan ve başkasını affetme alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$). Fakat kendini affetme alt boyutu arasında anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre erkeklerin ağırlıklı puan ortalamasının kadınlarınkinden yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 5,6 ve 7'de ABDÖ ve alt boyut puanlarının, TEÖ ve alt boyut puanlarının, AFÖ ve alt boyut puanlarının ortalamaları ile anne eğitim durumuna, baba eğitim durumuna ve aile yapısına göre Tek Yönlü Varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo.5. Anne eğitim durumuna göre Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve alt boyutları, Temel Empati Ölçeği ve alt boyutları, Affetme Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamalarına ilişkin tek yönlü varyans analizi

Ölçekler	Anne Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	F	p
ABDÖ Toplam puan	Okur yazar değil	23	45,74	9,818	,274	,844
	İlkokul+ortaokul	245	44,71	10,465		
	Lise	82	45,79	9,643		
	Üniversite	42	44,83	9,630		
Anlaşılabilirlik	Okur yazar değil	23	17,57	3,859	,515	,672
	İlkokul+ortaokul	245	18,26	4,548		
	Lise	82	18,09	4,445		
	Üniversite	42	17,43	5,023		
Yönetilebilirlik	Okur yazar değil	23	21,65	6,012	1,265	,286
	İlkokul+ortaokul	245	19,89	5,381		
	Lise	82	20,84	5,656		
	Üniversite	42	19,79	5,020		
Anlamlılık	Okur yazar değil	23	12,22	4,338	,375	,771
	İlkokul+ortaokul	245	11,86	3,619		
	Lise	82	12,34	3,830		
	Üniversite	42	12,10	4,218		
TEÖ Toplam puan	Okur yazar değil	23	67,57	7,524	1,136	,334
	İlkokul+ortaokul	245	68,57	7,279		
	Lise	82	66,92	6,647		
	Üniversite	42	67,85	7,514		
Bilişsel	Okur yazar değil	23	30,43	4,490	,110	,954
	İlkokul+ortaokul	245	30,75	4,827		
	Lise	82	30,45	4,128		
	Üniversite	42	30,76	4,610		
Duygusal	Okur yazar değil	23	37,13	4,693	2,074	,103
	İlkokul+ortaokul	245	37,82	4,374		
	Lise	82	36,47	4,303		
	Üniversite	42	37,09	4,281		
AFÖ Toplam puan	Okur yazar değil	23	51,00	11,461	,808	,490
	İlkokul+ortaokul	245	49,31	10,503		
	Lise	82	49,78	10,920		
	Üniversite	42	47,16	10,785		
Kendini Affetme	Okur yazar değil	23	11,86	3,992	,960	,411
	İlkokul+ortaokul	245	10,66	3,793		
	Lise	82	10,64	4,406		
	Üniversite	42	10,16	3,327		
Başkasını Affetme	Okur yazar değil	23	35,30	9,221	,535	,658
	İlkokul+ortaokul	245	34,39	9,285		
	Lise	82	35,03	9,538		
	Üniversite	42	32,95	9,210		

ABDÖ ve alt boyut puanlarının, TEÖ ve alt boyut puanlarının, AFÖ ve alt boyut puanlarının ortalamaları ile annelerin eğitim durumları ($p>0,05$) arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo.6. Baba eğitim durumuna göre Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve alt boyutları, Temel Empati Ölçeği ve alt boyutları, Affetme Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamalarına ilişkin tek yönlü varyans analizi

Ölçekler	Baba Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	F	p
ABDÖ Toplam puan	Okur yazar değil	6	36,50	12,973	1,472	,222
	İlkokul+ortaokul	189	45,28	10,136		
	Lise	100	44,86	10,650		
	Üniversite	97	45,19	9,368		
Anlaşılabilirlik	Okur yazar değil	6	15,67	3,559	2,147	,094
	İlkokul+ortaokul	189	18,34	4,504		
	Lise	100	18,56	4,814		
	Üniversite	97	17,29	4,255		
Yönetilebilirlik	Okur yazar değil	6	16,50	9,290	1,153	,328
	İlkokul+ortaokul	189	20,44	5,394		
	Lise	100	19,89	5,801		
	Üniversite	97	20,22	4,852		
Anlamlılık	Okur yazar değil	6	9,50	1,871	1,921	,126
	İlkokul+ortaokul	189	11,91	3,607		
	Lise	100	11,75	3,563		
	Üniversite	97	12,61	4,261		
TEÖ Toplam puan	Okur yazar değil	6	67,50	5,128	,856	,464
	İlkokul+ortaokul	189	68,65	7,727		
	Lise	100	67,88	6,484		
	Üniversite	97	67,25	6,918		
Bilişsel	Okur yazar değil	6	31,50	5,244	,072	,975
	İlkokul+ortaokul	189	30,67	4,750		
	Lise	100	30,60	4,714		
	Üniversite	97	30,68	4,333		
Duygusal	Okur yazar değil	6	36,00	2,449	2,467	,062
	İlkokul+ortaokul	189	37,97	4,684		
	Lise	100	37,28	4,266		
	Üniversite	97	36,57	3,856		
AFÖ Toplam puan	Okur yazar değil	6	43,66	6,470	1,417	,237
	İlkokul+ortaokul	189	50,25	10,928		
	Lise	100	48,60	10,232		
	Üniversite	97	48,44	10,705		
Kendini Affetme	Okur yazar değil	6	9,16	4,708	,742	,528
	İlkokul+ortaokul	189	10,75	4,020		
	Lise	100	10,35	3,804		
	Üniversite	97	10,96	3,703		
Başkasını Affetme	Okur yazar değil	6	31,33	5,785	1,041	,658
	İlkokul+ortaokul	189	35,21	9,535		
	Lise	100	33,98	9,312		
	Üniversite	97	33,54	9,000		

ABDÖ ve alt boyut puanlarının, TEÖ ve alt boyut puanlarının, AFÖ ve alt boyut puanlarının ortalamaları ile babaların eğitim durumları ($p>0,05$) arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo.7. Aile Yapısına göre Aile Bütünlük Duygusu Ölçeği ve alt boyutları, Temel Empati Ölçeği ve alt boyutları, Affetme Ölçeği ve alt boyutlarının puan ortalamalarına ilişkin tek yönlü varyans analizi

Ölçekler	Aile Yapısı	n	\bar{x}	ss	F	p	Anlamlı fark
ABDÖ Toplam puan	Çekirdek (1)	300	45,88	10,075	5,026	,007*	1-3
	Geniş(2)	63	42,65	9,485			1-2
	Parçalanmış(3)	29	41,14	10,885			
Anlaşılabilirlik	Çekirdek (1)	300	18,44	4,604	4,385	,013*	1-3
	Geniş(2)	63	17,29	3,866			
	Parçalanmış(3)	29	16,24	4,626			
Yönetilebilirlik	Çekirdek (1)	300	20,41	5,487	1,883	,153	
	Geniş(2)	63	18,97	4,621			
	Parçalanmış(3)	29	20,52	6,434			
Anlamlılık	Çekirdek (1)	300	12,38	3,660	11,156	,000*	1-3
	Geniş(2)	63	11,54	3,706			
	Parçalanmış(3)	29	9,10	3,716			
TEÖ Toplam puan	Çekirdek (1)	300	68,17	6,911	2,329	,099	
	Geniş(2)	63	68,88	7,383			
	Parçalanmış(3)	29	65,48	9,151			
Bilişsel	Çekirdek (1)	300	30,76	4,687	0,66	,517	
	Geniş(2)	63	30,68	4,431			
	Parçalanmış(3)	29	29,72	4,518			
Duygusal	Çekirdek (1)	300	37,41	4,243	3,125	,045*	2-3
	Geniş(2)	63	38,20	4,436			
	Parçalanmış(3)	29	35,75	5,356			
AFÖ Toplam puan	Çekirdek (1)	300	49,64	11,114	2,387	,093	
	Geniş(2)	63	49,47	8,723			
	Parçalanmış(3)	29	45,13	9,101			
Kendini Affetme	Çekirdek (1)	300	10,71	3,940	1,141	,321	
	Geniş(2)	63	10,98	3,674			
	Parçalanmış(3)	29	9,68	3,864			
Başkasını Affetme	Çekirdek (1)	300	34,71	9,691	1,142	,320	
	Geniş(2)	63	34,20	7,829			
	Parçalanmış(3)	29	32,00	8,044			

*P<0,05

Tablo 7'ye göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda; aile yapısı değişkenine göre, ABDÖ ve anlaşılabilirlik, anlamlılık alt boyutlarının farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Bir diğer ifade ile çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerin parçalanmış aile yapısına sahip olanlara göre ABDÖ, anlaşılabilirlik, anlamlılık alt boyutlarından aldıkları puan ortalamaları daha yüksektir. Ayrıca aile yapısı değişkenine göre ABDÖ toplamından elde edilen puanların istatistiksel açıdan farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Buna göre çekirdek aileye sahip öğrencilerin ABDÖ toplamından aldıkları puanların ortalaması parçalanmış ve geniş aileye sahip olanlara göre daha yüksektir. TEÖ alt boyutu olan duygusal empati puan ortalamalarında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Gruplar arası farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesinde, Post Hoc analizinde, varyansların eşit olduğu varsayımına dayanan testlerden Scheffe testi kullanılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma üniversitede eğitim gören öğrencilerin empati becerileri, affetme eğilimleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkiyi incelemek için gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde çalışmanın bulguları literatür kapsamında incelenerek tartışılmıştır.

Çalışmada yaş değişkeni ile TEÖ, bilişsel ve duygusal empati alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, Akgün Şahin ve Kardeş Özdemir'in (2015) hemşirelerle yaptıkları çalışmada yaş ile empati becerileri arasında, çalışmamıza benzer şekilde, pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Yaş ile birlikte soyut düşünme becerisinin geliştiği bilinmektedir. Yaş aldıkça soyut kavramlardan biri olan ve aynı zamanda insani değerlerimizden birini oluşturan empatinin kazanımı ve sağlıklı gelişiminin de olumlu olacağı düşünülmektedir. Farklı bir çalışmada ise öğrencilerin yaş ile empatik beceri puanları arasında farklılaşma olmadığı görülmektedir (Alver, 2005). Literatürdeki çalışma sonuçlarının farklılık göstermesi bireysel özelliklerimizin oluşumunda aile ve çevresel faktörlerin de etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmadan elde edilen diğer bir sonuç ise yaş ile AFÖ ve kendini affetme alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğudur. Uysal'ın (2015) yaptığı çalışmasında katılımcıların affetme eğilimlerine yönelik olumlu tutumlara sahip olduğu ve affetme eğilimlerinin 21-40 yaş grubunda yüksek ve olumlu olduğu saptanmıştır. Hristiyan dini inancının affetme üzerindeki etkisini inceleyen bir başka çalışma bulgusu da çalışmamızı destekler nitelikte affetme eğiliminin yaşla birlikte arttığını ortaya koymuştur (Macaskill, 2007). Kendi bağımsız kimliğimizi oluşturmak için attığımız adımlar kişilik gelişimimiz için çok önemlidir. Doğduğumuz andan itibaren birine bağımlı olarak yaşadığımız sürecin benliğimizi oluşturduğumuz ve bağımsız olarak yaşayabildiğimiz sürece evrilmesi yaşamımızı devam ettirebilmemiz için son derece önemli bir noktadır. Bu zaman zarfında kişinin yaşadıkları ve edindiği tecrübeler sonucunda sağlıklı bir yaşama devam etmesi için kendini tanıması ve kendi ile barışık olması gerekir. Bunların sürdürülebilir hale gelmesinde de yaş almanın önemli parametrelerden biri olduğu söylenebilir.

Çalışmanın sonucuna göre AFÖ, başkasını affetme ile duygusal empati arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Alan yazın incelendiğinde empati ile affetme arasındaki ilişkiyi inceleyen ve pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğunu saptayan birçok çalışma karşımıza çıkmaktadır (Donovan ve Priester, 2017). Younger, Piferi, Jobe ve Lawler (2004) lisans öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında affetmenin basit tanımlarını, affetme ve affetmeme nedenlerini araştırarak affetme tartışmasına başka bir bakış açısı katmışlardır. Çalışma sonucunda, affetmeye yönelik birincil motivasyonların özgecil olmaktan ziyade büyük ölçüde kendine odaklı olduğunu belirtmişlerdir. Worthington, Kurusu, Collins ve Berry (2000) yaptıkları çalışmada empati ile affetmenin doğru orantılı olduğu sonucunu bulmuşlardır. Deneysel desende yapılan başka bir çalışmada ise affetme ile ilgili psikoeğitim programı hazırlanmış ve deney grubundaki kişilerin affetme puanlarının anlamlı bir şekilde arttığını bulmuştur (Worthington, 2010). Çalışmamızın sonuçları dikkate alındığında affetme ile duygusal empatinin ilişkili olduğu, bilişsel empati ile ilişkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı

araştırmacılar affetmenin kaynağının duygulara dayandığını ifade ederek (Worthington & Wade, 1999) affetmenin duygu-odaklı bir başa çıkma süreci olduğuna vurgu yapmaktadır (Worthington & Scherer, 2004). Bu açıdan değerlendirildiğinde kişilerin kendisini ve başkalarını affetmesinde duygusal süreçlerin ön planda olduğu bilindiğinden duygusal empati ile affetmenin ilişkili olduğu, bilişsel empati ile affetme arasında ilişki bulunamaması beklenen bir sonuç olarak düşünülmektedir.

Bu çalışmada cinsiyet değişkeni ile ABDÖ ve anlaşılabilirlik, yönetilebilirlik ve anlamlılık arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Canlı'nın (2019) lise öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmasında da benzer sonuç elde edilmiş ve veri analizi sonuçlarına göre katılımcıların aile bütünlük duygusu düzeyleri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar ışığında aile bütünlük duygusu ile cinsiyet değişkeninin ilişkili olmadığı söylenebilir. Çalışmanın diğer bulgusunda TE ve bilişsel empati, duygusal empati ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dinçyürek'in (2004) ve Uncu ve ark.'nın (2015) yaptığı çalışmalarda da çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte, cinsiyete göre empati becerilerinin istatistiksel açıdan anlamlı şekilde farklılık göstermediği saptanmıştır. Ayrıca cinsiyet değişkeni ile affetme ve başkasını affetme ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı ancak kendini affetme arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Literatürde farklı sonuçlar elde edilen çalışmalarda bulunmaktadır. Dere ve ark. (2015) çalışmasında kız öğrencilerin empati düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu sonuçlara göre erkeklerin kendini affetme puan ortalamalarının kadınlara göre daha yüksek olmasının kadınlarla farklı bireysel özelliklere sahip olmaları ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla kendisi ile barışık ve mantıksal bakış açısına sahip olmaları ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Walker ve Gorsuch (2002), araştırmasında kadınlar ve erkekler arasında kendini affetme açısından anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Yine Gündüz ve Aydemir Sevim'in (2014) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdikleri affetmeyi yordayan değişkenlerin belirlenmesi konulu çalışmada kendini affetme ile cinsiyet arasında ilişki bulunamamıştır. Asıcı'nın (2013) öğretmen adayları ile gerçekleştirdiği affetme özelliklerine yönelik araştırması da bu sonuçları destekler niteliktedir.

Araştırmanın bir diğer sonucunda, anne eğitim ve baba eğitim durumuna göre ölçekler ve alt boyutlarından elde edilen puanların farklılık göstermediği saptanmıştır. Genç ve Kalafat'ın (2018) öğretmen adayı olan üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin anneleri ve babalarının eğitim durumları ile empati becerileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Aile yapısı değişkenine göre ise; ABDÖ ve anlamlılık alt boyutu ile anlamlı fark saptanmıştır. Aile bütünlük duygusunun çekirdek aileye sahip öğrencilerde daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda çekirdek ailelerin de anne baba ve çocuk/çocuklardan oluştuğu, kendi içerisinde bir bütünlük barındırdığı ve bütünlük duygusunun güçlü olduğu düşünülebilir. Bütünlük duygusu aile bireylerinin hissetmesi ve önemsemesi gereken aile birlikteliğinin devamını sağlayan bir duygudur (Antonovsky, 1993). Canlı (2019) yaptığı çalışmada çekirdek ailede yaşayan öğrencilerin aile

bütünlük duygusu seviyelerinin, geniş ailede yaşayan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. “*Bütünlük duygusu güçlü aileler yaşadıkları sorunları daha kolay bir şekilde yönetebileceklerini ve bu stres veren durumun ailenin daha güçlü olmasında etkili olacağını ifade etmektedir*” (Antonovsky, Sourani, 1988; Wickens, Greeff, 2005; akt. Çeçen, 2008). Kumbas, Çam ve Keskin (2009), ergenlerin aile içerisinde yaşadıkları sorunlara, anne baba ve kardeş dışındaki üyelerin sebep olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda çekirdek aile yapısına sahip ailelerin aile bütünlüğünü ya da aile fertlerinin sahip olduğu bütünlük duygusunu zedeleyici durumların aileye katılan diğer akrabalar (büyükanne, büyükbaba, hala, teyze vb.) ile bağlantılı olabileceği ve aile yapısı genişledikçe bütünlük duygusunun etkilendiğini söyleyebiliriz. Literatürdeki çalışmalar (Frankel, 2006; Mitchell, 2012) ve çalışmanın sonuçları da aile yapısı ile aile bütünlük duygusu arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; öğrencilerin yaşları ile empati ve affetmenin ilişkili olduğu, affetme ile duygusal empati arasında, başkasını affetme ile temel empati ve duygusal empati arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Affetme ile anlaşılabilirlik ve duygusal empati arasında; kendini affetme ile anlaşılabilirlik arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aile yapısına göre aile bütünlük duygusu ve temel empati ölçeğinin alt boyutu olan duygusal empatinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Çekirdek aileye sahip üniversite öğrencilerinin aile bütünlük duygusunun yüksek olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

Çalışma kapsamında ortaya çıkan sonuçlara göre şu öneriler verilebilir.

- Bu çalışma üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiş ve kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerden fazla olması çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Farklı çalışmalar cinsiyetler arasında eşitlik sağlanarak başka örneklem grupları (ergenler, ileri yetişkinler vs.) ile gerçekleştirilebilir.
- Örneklem grubuna yönelik daha detaylı bilgi edinmek için demografik değişkenler arttırılabilir.
- Aile bütünlük duygusu ile alan yazında az sayıda çalışma karşımıza çıkmaktadır. Aile kavramının önemi birçok çalışmada ele alındığından aile bütünlük duygusuna yönelik farklı örneklem gruplarına ilişkin çalışmaların arttırılmasının gerektiği düşünülmektedir.
- Affetme kavramının kendini affetme ile ilişkisinin olduğu ve üniversite öğrencilerinin de sosyal yaşamlarında önemli bir olgu olduğu göz önünde bulundurularak bu konuda psikoeğitim seminerleri düzenlenmesi sağlanabilir.
- Empati ve affetme arasında anlamlı ilişki olduğu sonucuna göre öğrencilerin bu değerleri kazanmaları ya da sahip olduklarını potansiyel olarak sağlıklı şekilde gösterebilmeleri için okul öncesi dönemden başlayarak eğitim süreçleri boyunca müfredatlara uygulamalı programların entegre edilmesi önerilebilir.

- Aile yapısı ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede de farklılık göstermektedir. Fakat bu farklılığın aile bütünlük duygusu üzerinde olumlu bir etkiye sahip olması için olumlu aile ilişkilerini arttırmaya yönelik kurum/kuruluşlar aracılığı ile uzmanlar eşliğinde eğitimler düzenlenebilir.
- Aile fertleri ile gerçekleştirilecek, ortak paylaşımda bulunabilecekleri etkinlikler planlanması da aile bütünlük duygusunu olumlu yönde etkileyecek bir seçenek olabilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırmada Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu tarafından 20/494 no'lu "Üniversite Öğrencilerinin Empati Becerileri, Affetme Eğilimleri ve Aile Bütünlük Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı araştırma, 08.01.2021 tarihli etik kurul toplantısında uygun bulunmuştur. Ayrıca ölçek sahiplerine de e- posta yolu ile kullanım izinleri alınmış ve araştırma ile ilgili kapsamlı bilgi öğrencilere verilmiş, bilgilendirilmiş onam formunu onaylayan katılımcılardan veri toplanmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Araştırmaya isim sıralamasıyla %30, %40 ve %30 oranında katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgün, R. ve Çetin, H. (2018). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 103-117.
- Akhtar, S., Dolan, A. ve Barlow, J. (2017). Understanding The Relationship Between State Forgiveness And Psychological Wellbeing: A Qualitative Study. *Journal Of Religion And Health*, 56(2), 450-463.
- Alver, B. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 19-34.
- Antonovsky, A. ve Sourani, T. (1988). Family Sense Of Coherence And Family Adaptation. *Journal Of Marriage And The Family*, 50, 79-82.
- Asıcı, E. (2013). *Öğretmen Adaylarının Affetme Özelliklerinin Öz-Duyarlık ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Asıcı, E. ve Uygur, S. S. (2017). Duygusal öz-yeterlik ve affetmenin algılanan stres düzeyini yordayıcı rolü. *Itobiad: Journal Of The Human & Social Science Researches*, 6(3), 1354-1375.
- Asıcı, E., & Karaca, R., (2020). Affetme odaklı grup rehberliğinin ergenlerin affetme eğilimi üzerindeki etkisi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(17), 214-232. Doi: 10.7816/nesne-08-17-05

- Bağ, B. (2017). Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliğinde salutogenez modeli. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(3), 284-300.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Pegem Atıf İndeksi*, 2017, 1-360.
- Canlı, Ö. (2019). *Öğrenilmiş güçlülük, aile bütünlük duygusu ve aile içi iletişim arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Cüceloğlu, D. (2016). *Başarıya Götüren Aile*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Cooper, R.K. ve Sawaf, A. (1997). Liderlikte Duygusal Zeka, Yönetim ve Organizasyonlarda Duygusal Zeka. Z.B. Ayman ve B. Sancar. (Çev.). İstanbul: Sistem Yayınları.
- Çamaş, G. (2017). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik yardım aramaya ilişkin damgalama düzeylerinin özyeterlik, aile bütünlük duygusu ve sosyal destek ile ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çeçen, A. R. (2007, Ekim). *Yaşam doyumunu yordamada bireysel bütünlük duygusu, aile bütünlük duygusu ve benlik saygısı*. IX Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulan Bildiri. Çeşme, İzmir.
- Çeçen, A. R. (2008). Aile Bütünlük (Tutarlılık) Duygusu Ölçeği (Abdö-K) kısa formunun türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(3), 1199-1220.
- Dere Çiftçi, H., Koçak, N., Duman, G. (2015). Sağlık ve sosyal alan lisans birinci sınıf öğrencilerinin iletişim ve empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal Of Education*, 4 (1), 50 – 64.
- Dinçyürek, S. (2004). Üniversite öğrencilerinin empatik becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi* 10, 99-116.
- Donovan, L. A. N., And Priester, J. R. (2017). Exploring The Psychological Processes Underlying Interpersonal Forgiveness: The Superiority Of Motivated Reasoning Over Empathy. *Journal Of Experimental Social Psychology*, 71, 16-30.
- Dökmen, Ü. (2007). *Küçük Şeyler* (11.Baskı) İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Ersanlı, K. ve Vural-Batık, M. (2015). Development of the Forgiveness Scale: A Study of reliability and validity. *Turkish Studies*, 10(7), 19-32. Doi: 10.7827/TurkishStudies.8201
- Eryılmaz, A. (2010). Aile yapısı ergeni mutlu eder mi?. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(22), 21-30.
- Evirgen, N. Y., & Erden, G. T. D. (2010). *Aile içi örüntülerin çocukların algıları açısından incelenmesi* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı).
- Frankel, K. B. (2006). The Fourteenth Amendment due process right to family integrity applied to custody cases involving extended family members. *Colum. JL & Soc. Probs.*, 40, 301.
- Genç, S. Z., ve Kalafat, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Dergisi, 10(19), 211-222.

- George D ve Mallery M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10th ed.). Boston: Pearson.
- Gündüz, Ö. (2014). *Üniversite öğrencilerinde affetmeyi yordayan değişkenlerin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hui, E. K., ve Chau, T. S. (2009). The impact of a forgiveness intervention with Hong Kong Chinese children hurt in interpersonal relationships. *British Journal of Guidance & Counselling*, 37(2), 141-156.
- Johnson, Hd, Wernli, Ma ve Lavoie, Jc (2013). Ergen çatışma affediciliği ile durumsal, kişilerarası ve kişilerarası karakteristik ilişkiler. *J. Genet. Psychol.* 174, 291–315. Doi: 10.1080/00221325.2012.670672
- Jolliffe, D. ve D.P. Farrington. (2006). Development And Validation Of The Basic Empathy Scale. *Journal Of Adolescence*, 29(4), 589-611.
- Kalaycı, Ş. (2008). *Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel
- Kaya, F. ve Peker, A. (2015). *Üniversite öğrencilerinin affetme ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasındaki ilişki: duygusal zekânın aracı rolü*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kılıç, S. ve Çağlar, İ. (2009). *Genel İletişim* (2.Baskı) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Sağlığı*. Ankara: Şafak Matbaası.
- Kırkıncioğlu, M. (2003). *Çocuk Beslenmesi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları
- Köknel, Ö. (1997). *İnsanı anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lima - Rodríguez, Js., Lima - Serrano, M., Jiménez - Picón, N. ve Domínguez - Sánchez, I. (2012). Consistencia Interna Y Validez De Un Cuestionario Para Medir La Autopercepción Del Estado De Salud Tanıdık. *Revista Española De Salud Pública*, 86, 509-521.
- Liesl, W. ve Abraham, P. G. (2005). Sense Of Family Coherence And The Utilization Of Resources Be First – Year Students. *The American Journal Of Family Therapy*, 33(5), 427-441.
- Loudin, J.L., A. Loukas, And S. Robinson. (2003). Relational Aggression İn College Students: Examining The Roles Of Social Anxiety And Empathy. *Aggressive Behavior*, 29(5), 430-439.
- Macaskill, A. (2007). Exploring Religious İnvolvement, Forgiveness, Trust And Cynicism. *Mental Health, Religion&Culture*, 10 (3), 2007, S. 215.
- Mccullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (2000). The Psychology Of Forgiveness: History, Conceptual Issues, And Overview. M.E. Mccullough, K.I. Pargament ve C.E. Thoresen (Ed.), *Forgiveness: Theory, Research And Practice İçinde* (S.1-13). New York: The Guilford Press
- Miller, Paul A. ve Eisenberg N. (1988) "The Relation Of Empathy To Aggressive And Externalizing/Antisocial Behavior", *Psychological Bulletin*, 103(3), 324-344.

- Mitchell, C. (2012). Family Integrity and Incarcerated Parents: Bridging the Divide. *Yale JL & Feminism*, 24, 175.
- Nazik, E. ve Arslan, S. (2011). Hemşirelik öğrencilerinin empatik becerileri ile öz duyarlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4), 69-75.
- North, J. (1987). Wrongdoing And Forgiveness. *Philosophy*, 62, 499-508.
- Pişkin, M. (1991). Empati, kaygı ye çatışma eğilimi arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(2), 775-784.
- Sagy, S. ve Dotan, N. (2001). Coping Resources Of Maltreated Children In The Family: A Salutogenic Approach. *Child Abuse & Neglect*, 25(11), 1463-1480.
- Şahin, Z. A. ve Özdemir, F. K. (2015). Hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Jaren*, 1(1), 1-7.
- Şahin, E. (2019). *Farklı sosyo-kültürel yapılardan gelmiş evli bireylerin aile değerleri ve aile bütünlük duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Tezel Şahin, F., & Cevher, F. N. (2007). Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel bir bakış.
- Topcu, Ç., Ö.E. Baker ve Y. Çapa-Aydın. (2010). Temel empati ölçeği türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 174-180
- Tutarel-Kışlak, Ş. ve Çabukça, F. (2002). Empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 2(5), 40-46.
- Uysal, V. (2015). Genç yetişkinlerde affetme eğilimleri ve dinî yönelim/dindarlık. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48(48), 35-56.
- Walker, D. F. Ve Gorsuch, R.L. (2002). Forgiveness Within The Big Five Personality Model. *Personality And Individual Differences*. 32, 1127-1137
- Worthington, E.L., Jr. & Wade, N.G. (1999). The social psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 18(4), 385-418. doi: 10.1521/jscp.1999.18.4.385.
- Worthington Jr, E. L., Kurusu, T. A., Collins, W., And Berry, J. W. (2000). Forgiving Usually Takes Time: A Lesson Learned By Studying Interventions To Promote Forgiveness. *Journal Of Psychology And Theology*, 28(1), 3-20.
- Worthington, E. L. & Scherer, M. (2004). Forgiveness is an emotion-focused coping strategy that can reduce health risks and promote health resilience: Theory, review, and hypotheses. *Psychology & Health*, 19(3), 385-405. doi: 10.1080/0887044042000196674.
- Worthington, E. L. (2006). Forgiveness and reconciliation: Theory and Application. *New York: Routledge Press*.
- Yüksel, A. (2004). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 341-354.
- Younger, J. W., Piferi, R. L., Jobe, R. L., And Lawler, K.A. (2004). Dimensions Of Forgiveness: The Views Of Laypersons. *Journal Of Social And Personal Relationships*, 21(6), 837-855.